

História výroby obuvi na Slovensku v 20.storočí

BcA. Monika Benková

Diplomová práca
2011

 Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací
Kabinet teoretických studií
akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **BcA. Monika BENKOVÁ**
Osobní číslo: **K09226**
Studijní program: **N 8206 Výtvarná umění**
Studijní obor: **Multimedia a design – Design obuvi**

Téma práce: **1. Teoretická část: Historie výroby obuvi na Slovensku ve 20. stol. Průvodní zpráva k prakt. č., analýza jednotlivých výrobních postupů při realizaci návrhů.**
2. Praktická část: Design kolekce dámské elegantní obuvi. V rozsahu minimálně 3 párů. Holeňová zimní, lodička a balerinka pro modelový rok 2012.
Kolekce bude navržena pro seriovou výrobu konkrétní výrobní firmy.

Zásady pro vypracování:

- 1. Vypracujte modelové řešení dámské obuvi. Provedení 1 pár pro každý model.**
 - 2. Předložte kres. návrhy, které obsahují vaše řešení designu tohoto typu obuvi. Vaším úkolem je vypracovat originální estetické a působivé řešení tohoto typu obuvi, při respektování funkčních požadavků a výrobní technologie.**
 - 3. Technika: dokumentační zpráva s kresebnými přílohami postupu a vývoje designu ve formátu A4, dopl. posterem ve form. 100x70 cm. v tištěné formě na ploteru.**
 - 4. Součástí předložené práce je předání jak textové části tak prezentace ve formátu 100x70 na nosičích CD ve dvou vyhotovení.**
- Rozsah práce: viz zásady pro vypracování. Rozsah příloh: viz zásady pro vyprac. Forma zpracování DP: realizované modely, tištěná teoretická práce.**

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

<http://ekonomika.sme.sk/c/5535271/cina-podporila-jednotne-cislovanie-obuvi-aj-tak-sa-nemusi-zaviesť.html>

<http://www.wojas.pl/sk/History.html>

<http://www.gabor.de/en/home>

<http://korzar.sme.sk/c/5570562/praveke-topanky-splnaju-dnesne-kriteria.html>

BEDUŠ, L. ZDA Partizánske. Vydané v Bratislave v roku 1989 pre štátny podnik, závody 29 augusta Partizánske. ISNM 80-215-0058-1.

BROŽ, I. Ozveny Sága rodu Baťovcov. V BA v roku 1990 vydali, ako svoju 3049 publikáciu, ISBN 80-7094-207-X.

Vedoucí diplomové práce:

doc. ak. soch. Jan Zamazal

Ústav designu oděvu a obuvi

Datum zadání diplomové práce:

27. listopadu 2010

Termín odevzdání diplomové práce:

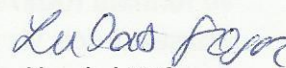
20. května 2011

Ve Zlíně dne 16. února 2011

doc. MgA. Jana Janíková, ArtD.

děkanka

Mgr. Lukáš Gregor
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ/DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské/diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská/diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému a bude dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou/diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou/diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské/diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské/diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Ve Zlíně 18.2.2011.....

Monika Benková
.....
Jméno, příjmení, podpis

MONIKA BENKOVÁ

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Abstrakt slovenský:

Vo svojej diplomovej práci sa zaoberám históriou výroby obuvi na Slovensku, konkrétne v obci Bošany. Práve táto obec bola v 20.str. veľmi rozsiahla pre výrobu a pracovanie koží.

V praktickej časti sa venujem dámskej kolekcii, ktorá je navrhnutá pre firmu Gabor spol. s.r.o., pre kolekciu 2012.

Kľúčové slova: história obuvi, koželužne, garbiarstvo, dizajn, modely: lodička, balerína, čižma.

ABSTRACT

Abstrakt v anglickom jazyku:

In my thesis deals with the history of footwear manufacturing in Slovakia, namely in the village Bošany. Village Bošany were 20.str. for very large-scale production, processing of hides. Practical part deals with women's collection, which is designed for business Gabor et al. s.r.o. for collection of the 2012th

Key words: history of footwear, tanners, tanning, design models: boat, ballerina, boots.

POĎAKOVANIE

PodĎakovanie patrí v prvom rade, vedúcemu diplomovej práce pánovi doc. ak. soch. Janovi Zamazalovi, ktorý mi veľmi ochotne pomáhal, usmerňoval a korigoval teoretickú, ale aj praktickú časť diplomovej práce.

Ďalej by som sa chcela poďakovať starostovi Bošian Ing. Štrosovi ,ktorý mi poskytol archívny materiál k danej téme.

Taktiež ďakujem aj Mariane Hýllovej za cenné rady k praktickej časti.

A v neposlednom rade by som sa chcela poďakovať aj firme Gabor spol. s. r. o, kde som mala možnosť zrealizovať svoju navrhnutú kolekciu.

Prehlasujem, že som diplomovú prácu vypracovala samostatne s použitou literatúrou v zozname, ktorá je uvedená na zadnej časti v diplomovej práci.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČASŤ	11
1 ÚVOD K TEORETICKEJ ČASTI.....	12
2 BOŠANY – HISTÓRIA.....	13
3 GARBIARSTOV - HISTÓRIA.....	15
4 ZAVEDENIE GARBIARSKEJ VÝROBY V BOŠANOCH.....	16
4.1 ZALOŽENIE TOVÁRNE NA SPRACOVANIE A VÝROBU KOŽE	17
4.2 PRVÁ VÝSTAVBA SKLADOV NA KOŽE	18
4.3 PRÍCHOD ODBORNEJ POMOCI PRE ROBOTNÍKOV.....	19
4.4 NOVÉ OPERÁCIE A VÝROBA BAGANČÍ	19
5 SMRŤ ADOLFA SCHMITTA A NÁSTUP JEHO ZAŤA	21
6 ZAVEDENIE ODDELENIA PRE VOJENSKÚ VÝROBU	22
6.1 ZHOTOVENE ŽELEZNIČNEJ DOPRAVY	23
7 ZMENA V SOCIÁLNEJ ŠTRUKTÚRE OBYVATELSTVA	24
8 GARBIARENĚ SA ZAMERIAVA VÝROBOU PRE ARMÁDU	25
8.1 ŠTRAJK.....	26
8.2 NEPRIAZNIVÁ HOSPODÁRSKA KRÍZA.....	27
9 TOMÁŠ BAŤA.....	28
10 BOŠIANSKÁ GARBIARENĚ PRECHÁDZA DO RÚK TOMÁŠA BAŤU	30
10.1 VÝSTAVBA TZV. BAŤOVÝCH DOMČEKOV.....	30
11 BOŠANY SA STÁVAJÚ HLAVÝM VÝROBCOM OBUVI.....	32
12 HOSPODARSKY ROZVOJ PODNIKU 1945 - 1977	33
12.1 ZALOŽENIE DIELNE NA VÝROBU HOVADZEJ ÚSNE.....	36
13 VÝCHOVA A VZDELANIE PRACUJÚCICH PODNIKU	39
14 SÚČASNOSŤ KOŽELUŽNÍ.....	42
II PRAKTICKÁ ČASŤ.....	43
15 ÚVOD K PRAKTICKEJ ČASTI	44
16 KOLEKCIA DÁMSKEJ OBUVI NAVRHNUTÁ PRE FIRMU GABOR SPOL. S.R.O.....	45
16.1 HISTÓRIA FIRMY GABOR.....	45
16.2 S DIZAJN NA PRVOM MIESTE	46
17 ZADANIE DIPLOMOVEJ PRÁCE.....	47
17.1 TVORBA A VÝVOJ DIZAJNU	47
18 DÁMSKA KOLEKCIA	49

18.1	DIZAJN MODELU – LODIČKY	49
18.2	DIZAJN MODELU – BALERÍNA	49
18.3	DIZAJN MODELU – SANDÁLA	50
18.4	DIZAJN MODELU – ČIŽMA	50
18.5	MODEL Y KONŠTRUKČNE PRIPRAVENÉ NA SÉRIOVÚ VÝROBU	51
19	ZÁVER	64
	ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	65
	ZOZNAM OBRÁZKOV	66
	ZOZNAM PRÍLOHY.....	68

ÚVOD

Moja diplomová práca ma dve časti. Teoretickú a praktickú.

V teoretickej časti diplomovej práce sa venujem hlbšiemu spoznávaníu histórii koželužne Bošany 20.stor. Konkrétne pre tuto tému som si vybrala Bošany, nakoľko je to moja rodná obec. Hlbšie sa venujem problematike založenia podniku, založenie garbiarstva, spracovanie koží až po spracovanie a výrobu prvých topánok.

V praktickej časti diplomovej práce je mojou úlohou navrhnúť modely pre danú firmu, ktorou je firma Gabor spol. s r. o. Kolekcia bude navrhnutá pre rok 2012. V prvom rade som si zadala úlohu, aby bol dizajn rovnako prepojený s funkčnosťou a pohodlnosťou navrhnutých modelov.

„ Náš život je jediným predmetom na tom svete,
ktorý môžeme považovať za svoje súkromné
vlastníctvo,
lebo sme ničím neprispeli k jeho vlastníctvu.
Bol nám len požičaný s povinnosťou odovzdať ho
potomstvu rozmnožený a zdokonalený.“

Tomáš Baťa

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ÚVOD K TEORETICKEJ ČASTI

V teoretickej časti diplomovej práce sa budem venovať konkrétne histórii obývania v Bošanoch v 20str.

Bošany sú svojou históriou veľmi rozsiahle. Nakoľko som občan a od narodenia bývam v Bošanoch, my bolo veľmi prínosne dozvedieť sa o svojej obci hlbšie poznatky, týkajúce sa výrobou obuvi, ktorá mi je k srdcu blízka. Zaoberám prevažne založením bošianskych koželužní, založením garbiarstva a zároveň výrobou obuvi v 20 str..

V tomto období sa dôraz predovšetkým kládol na obuv, ktorá bola funkčná a pohodlná, ako dizajnová stránka obuvi. A tým by som chcela nadviazať na praktickú časť diplomovej práce, kde sa budem hlavne venovať dizajnu daných modelov a mojím cieľom bude spojiť tieto prvky do navrhnutých modelov.

2 BOŠANY – HISTÓRIA

Obec leží v Trenčianskom kraji a patrí do okresu Partizánske. Leží na strednom toku rieky Nitry, ktorú z juhovýchodu obklopuje pásma Trábečských hôr.

Z najstarších dostupných písomných prameňov vieme, že v r. 1183 ,keď pápež Lucius vrátil tunajší desiatok nitrianskym kanonikom, ktorý im odobral arcibiskup Lukáč. Podľa niektorých historikov základom názvu je rodové meno Bosman, keď koncovka -man bola nahradená slovanskou koncovkou -jane (Bosjan).

Z ďalších písomných správ sa dozvedáme, že v 17 str. bol majiteľom úrodnej nížiny od Diviak po Bošany rod Diviakovcov. V tomto období sa vytvárala aj vysoká svetská šľachta – veľmoži, v prameňoch nazývaní barónmi a šľachta cirkevná – biskupi a opáti.

Do dnešných dní sa po nich zachovalo dosť pamiatok. Najväčšou pamiatkou obce je veľký kaštieľ Bossányiovcov stojaci na námestí Bošian oproti obecnému úradu.

V živote obce sa prevratným ukázal rok 1857 a založenie tunajšej garbiarne. Adolf Schmitt (podnikateľ a majiteľ garbiarne) dosť často chodil do Veľkých Bošian za barónom Hüttenom, od ktorého kupoval dubovú kôru kvôli trieslovine na spracovanie kože. Nakoniec však zistil a usudil, že výhodnejšie bude priamo tu založiť továreň a tak pred r. 1857 od Bossányiovcov odkúpil pozemky s dvoma majermi a Motesiczkeho kúriu, mlyn a parcelu tiahnu sa až k rieke Nitra. Upravil vhodné objekty na garbiarsku výrobu a skladovacie účely, vyrábať sa začalo s 15 robotníkmi.

Vyrábali sa usne, hnacie remene a konské postroje pre armádu. Pracovný postup bol jednoduchý a vyžadoval si aj hrubú ručnú prácu. Ale napr. rezanie spracovanej kože na diely si vyžadovalo značnú zručnosť. Výrobky sa vyvážali do celej monarchie, do Bulharska a Srbska. O kvalite výrobkov svedčí aj 19 zachovaných medailí z medzinárodných výstav (Londýn, Paríž, Székesfehérvár, Linz). V r. 1899 sa majiteľom firmy stal Adolfov syn Karl Schmitt a jeho švager Július Leidenfrost. V r. 1904 upadajúcu továreň kúpili bratia Budischovskí z Třebíča. Počas I. svetovej vojny (1914–1918) sa továreň výhradne zameraná, len na vojenskú výrobu. V r. 1919 bola garbiareň včlenená do ich koncernu BUSY a situácia sa čiastočne začala zlepšovať.

V čase hospodárskej krízy sa situácia v továrni stále zhoršovala, záchranou nebol ani vstup kapitálu banky Union. Až keď v r. 1930 továreň odkúpil Tomáš Baťa, situácia sa začala meniť k lepšiemu. Najímal nových pracovníkov, staval nové továrenské objekty a celú

továreň zmodernizoval. Výrobu značne rozšíril, na výrobu topánok bolo potrebné veľké množstvo koží. Baťa zaviedol elektrické osvetlenie, dal postaviť robotnícke kolónie: Červenú (podľa farby neovakovanej tehly) a Bielu kolóniu (podľa farby omietky). Tým výrazne zmenil dedinský charakter Bošian na malomestský. Od r. 1940 v továrni ostala iba gumárenská výroba (gumová obuv). R. 1945 bol podnik znárodnený, od 50. rokov 20. stor. bola jeho výroba stále rozširovaná a modernizovaná. V súčasnosti je produkcia koželužní utlmená. (1)

Obr.:1. Pohľad na Bošany a na renesančný opevnený kaštieľ

(1)Burianek, Ľudovít. LUKAČKA, Ján. *Osemstoročné Bošany*. Vlastivedne múzeum Topoľčany, st.5. 1983

3 GARBIARSTOV - HISTÓRIA

Garbiarstvo je jedno z najstarších remesiel. Ľudia v praveku boli nútení sa odievať zvieracími kožami, ktoré len primitívnym spôsobom vyrábali. Historicky je dokázané, a spomínané už aj v starom Egypte. Vyčinené zvieracie kože sa našli v staroegyptských hrobch a sú doposiaľ cele. V technickej literatúre sa udáva, že boli vyčinené strukmi babuľu (druh akácie).

Najvýznamnejšiu či najrozsiahlejšiu prácu pri spracovaní zvieracej kože vykonávali garbiari (koželuhovia, grznári), ktorí pracovali s kožou volov, kráv, teliat, koní, oviec, kôz, sviň, ale i psov. Používali pri tom trieslo vyrábané z kôry i rôznych častí duba, ale i z kôry smreka, vrb, smrekovca opadavého, brezy, javora, topoľa, bazy, jarabiny, liesky, ale aj popol, vápno, loj či masť. Najprv zostrúhali z koží tie časti, ktoré by hnili, a kože dali namáčať do vody s trieslom, kde sa vylúhovali. Podľa triesla mali kože farbu. Iná farba bola, keď sa koža vylúhovala s dubovým trieslom, iná s brezovým a iná so smrekovým. Nakoniec kože natierali lojom alebo masťou, ba i leštili voskom, aby dostali mäkkosť a lesk. Takto spracované kože predávali iným remeselným špecialistom ako materiál na ďalšie spracovanie.(2)

Na začiatku stredoveku priniesli Mauri z Orientu do Španielska skúsenosti s triesločinením. Odtiaľ sa rozšíril po celej Európe. V tej dobe vznikli garbiarske cechy, ktoré združovali remeselníkov spracujúcich usne. Spôsoby boli stanovené podľa vtedajších zvyklostí a skúseností.

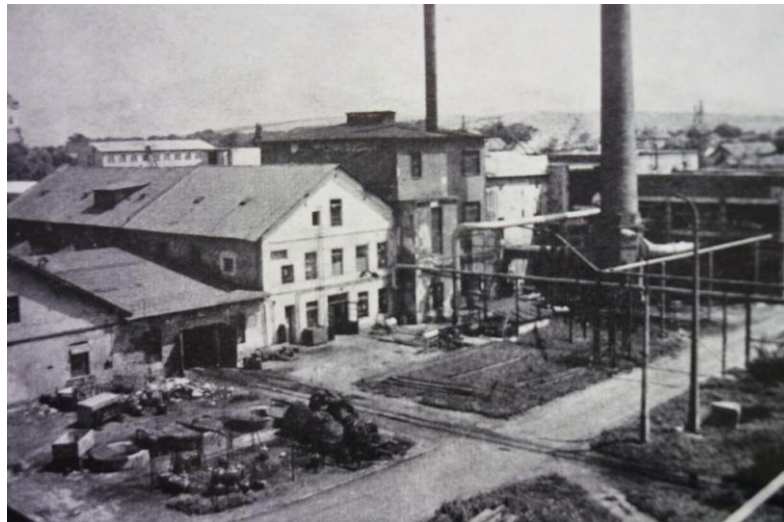
Obr.:2. Jeden z najstarších objektov továrne

4 ZAVEDENIE GARBIARSKEJ VÝROBY V BOŠANOCH

V ďalšom vývoji v celku garbiarstvo technicky nepokročilo, až v 19.storočí v súvislosti s novými objavmi v spôsoboch vyčiňovanie, ako aj zdokonaľovaním nástrojov a strojov. Do toho obdobia spadá i zavedenie garbiarskej výroby v Bošanoch.(2)

Obr.:3. Bošianski garbiari

Obr.: 4. Staré objekty garbiarne

(2) Rybanský, Ján. JUDr. HORŇAK, Martin. IGAZ, Aladár. Ing. *120 rokov garbiarstva v Bošanoch*. St.7.

Pre vnútornú potrebu Koželužne n.p., Bošany

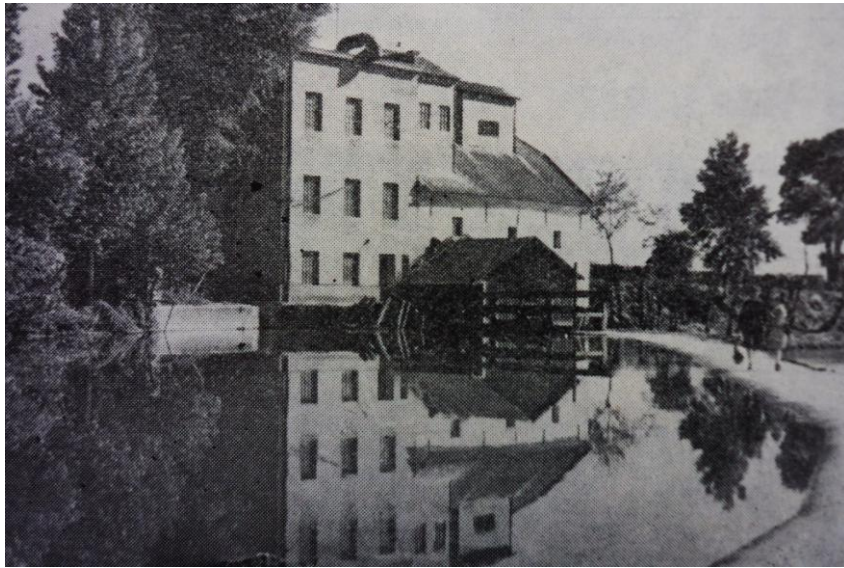
4.1 ZALOŽENIE TOVÁRNE NA SPRACOVANIE A VÝROBU KOŽE

Koncom päťdesiatych rokov 19. storočia došlo v Bošanoch k založeniu továrne na výrobu koží. V tom čase mali Bošany spolu vyše 1000 obyvateľov, čo dávalo záruku zdrojov pracovných síl. V tomto čase prichádza do Bošian a okolia pribojný rakúsky podnikateľ, majiteľ garbiarskej továrne v Kremži Adolf Schmitt, nakupovať stromovú kôru potrebnú k spracovaniu koží. V Bošanoch obchodoval najmä s grófom Bossanyim, ktorý tu vlastnil 2 majere: jeden pri opevnenom kaštieli a druhý v priestoroch dnešnej továrne. Neďaleko majera pri rieke Nitre stál mlyn. Jeho majiteľ Motešický mal z neho slušný príjem. Mlel obilie gazdom z Bošian i zo širokého okolia, najväčšiu službu však vykonával panskému veľkostatku. Zapáčil sa mu areál majera i mlyn a rozhodol sa tu založiť garbiarsky podnik. Bošany, ako miesto pre svoju garbiareň si nevyberal náhodou. Existovali tu totiž výhodné podmienky na zariadenie továrne na spracovanie koží. Bolo tu dostatok vody, ktorá bola pre podnik veľmi dôležitá. Veľké lesy v okolí skrývali bohatstvo stromovej kôry potrebnej na výrobu moridla pri spracovaní koží.(3)

Bošany ležali v rozsiahlej poľnohospodárskej ponitrianskej oblasti, ktorá poskytovala veľmi dobre podmienky a možnosti nákupu suroviny pre spracovanie koží. Pri kúpe kôry dohodol Adolf Schmitt s Bosanyiovcami i kúpu majera so všetkými jeho objektmi a aby zabezpečil pre výrobu v budúcom podniku i potrebné množstvo vody, kúpil i Motešický mlyn.

Po kúpe spomínaných objektov sa Adolf Schmitt presťahoval do Bošian a začal s adaptáciou ich budov na výrobné a skladištné účely. Mlyn prestal slúžiť svojmu pôvodnému účelu. Stroje v ňom boli prispôsobené na pletie kôry. K existujúcemu mlynskému kolesu dal nový majiteľ prispôsobiť ďalšie a obidve využil. Jedno poháňalo stroje, druhé zasa dynamo - vyrábajúce ektrický prúd pre celú továreň. Keď mal pripravené všetky stroje začal s garbiarskou výrobou.

(3) Rybanský, Ján. JUDr. HORŇAK, Martin. IGAZ, Aladár. Ing. *120 rokov garbiarstva v Bošanoch*. St.:9. Pre vnútornú potrebu Koželužne n.p., Bošany

Obr.:5. Pohľad na vodný mlyn na rieke Nitre v Malých Bošanoch

4.2 PRVÁ VÝSTAVBA SKLADOV NA KOŽE

Po začatí výroby sa pustil Adolf Schmitt do stavby ďalších budov, ktoré slúžili, na uskladnenie surových koží. Továreň zaberala plochu 6000 m², mala 10 budov, 2 obytné domy a 5 robotných objektov. Tak vznikol v Bošanoch garbiarsky závod, ktorý dostal názov „Veľkobošianska c. k. patent. Továreň na kožu, hnacie remene a vojenskú výstroj“.

Obr.:6. Sklad surových koží

4.3 PRÍCHOD ODBORNEJ POMOCI PRE ROBOTNÍKOV

Pri prvých počiatkoch výroby v bošianskej garbiarni mal továrnik Schmitt ťažkosti s pracovníkmi z Bošian, ktorí boli zvyknutí pracovať na čerstvom vzduchu na poliach, odmietali pracovať v koželužni pre zápach vytvárajúci sa pri spracovaní koží. Preto Schmitt neváhal a povolal odborníkov z Rakúska na čele s Františkom Stanekom a s Matejom Schusterom. Títo odborníci zaviedli výrobu v koželužni a zapracovali do nového remesla i Bošancov. Niektorý z rakúskych odborníkov sa natrvalo usadili v Bošanoch a iní po rozbehnutí výroby sa vrátili späť do Rakúska.

Z počiatku začal majiteľ továrne prácu iba s 15 robotníkmi. Ale pre dobrý odbyt kože sa počet zamestnancov čoraz viac zvyšoval. Bošianskí roľníci sa pomerne rýchlo naučili novému remeslu a nadobudli v ňom neobyčajnú zručnosť. Ich výrobky sa čoskoro zaradili medzi najlepšie na svete. Už o necelých päť rokov, ktoré uplynuli od začatia výroby, získali vysoké ocenenie na medzinárodnom veľtrhu v roku 1862 v Londýne, na ktorom bola kvalita spodkových koží vyrobených v Bošanoch odmenená zlatou medailou „Honoris causa“. Podobné uznania sa podarilo získať aj v roku 1877 v Paríži, opäť v Londýne, v Linzi a napokon v Stoličnom Belehrade v r. 1879. Garbiarske remeslo sa v Bošanoch dedí a pokračuje s pokolenia na pokolenie.(4)

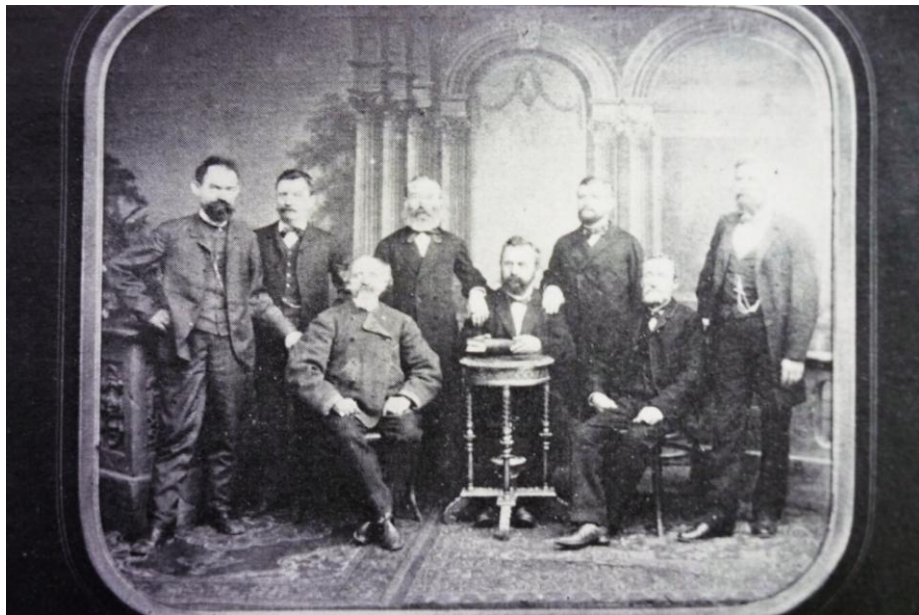
4.4 NOVÉ OPERÁCIE A VÝROBA BAGANČÍ

V továrni sa postupne rozširovala výroba. Surové hovädzie kože sa rozoznávajú už podľa váhy a podľa vhodnosti sú spracúvané najmä na hnacie remene, sedlárske a čiastočné brašnárske, ako aj obuvnícke účely. Začalo sa s výrobou obuvi – v tom čase nazývaných BAGANČÍ. Pre túto výrobu musela garbiarska výroba dodávať kože hodiace sa na zvršky, ako aj spodky- dupľovky. Tento výrobný program si vyžadoval nový postup a hlavne zaviesť nové operácie. Tak ako napr.: pracovníkov, ktorí vykonávali operáciu lúčenie nazývali ešery, odchlpovačov harovači. Pracovníkov u činenia gerbieri a pracovnú operáciu gerbovanie. Dôležitou operáciou bolo štrajchovanie, ktorá sa vykonávala s typickým nástrojom v garbiarstve- kosou (obojručným nožom).

(4) Rybanský, Ján. JUDr. HORŇAK, Martin. IGAZ, Aladár. Ing. *120 rokov garbiarstva v Bošanoch*. St. 7. Pre vnútornú potrebu Koželužne n.p., Bošany

Krauzlovaním získavala koža mäkkosť a charakteristicky lámavý lom líca. Ďalej sa vykonávala úprava líca koži pufovaním a od rubu blanžirovaním. Nezabudlo sa tiež na glancovanie koži, čiže leštenie. Uvádžacie operácie sa sústavné zdokonaľovali vďaka novej technike, ale ich dôležitosť sa zachovala do dnešných čias.(5)

Rozvoj továrne prinášal majiteľovi veľké zisky, takže začal v Bošanoch rozširovať svoje majetky.

Obr.:7 Prví krájači z roku 1883

(5) BEDUŠ, Ladislav. *50 rokov výroby obuvi V ZDA PARTIZÁNSKE 1939-1989*. Bratislava, 1989 pre štátny podnik Závody 29. Augusta Partizánske. St.:23

5 SMRŤ ADOLFA SCHMITTA A NÁSTUP JEHO ZAŤA

V roku 1899 zomrel zakladateľ bošianskej továrne Adolf Schnitt. Po jeho smrti sa stal majiteľom továrne jeho zať Július Leidenfrost. Závod prebral zaťažený značnými dlžobami, ktoré vznikli tým, že pri požiari, ktorý zachvátil obec v roku 1872, utrpel Adolf Schmitt veľké škody na veľkostatku a obnova výroby si vyžadovala vysoké investície. Leidenfrost vynaložil mnoho úsilia, aby dlžoby znížil. Úspešné sa mu to aj podarilo. Bol to typ schopného podnikateľa .

Jeho syn po návšteve Ameriky, zaviedol výrobu laku v Malých Bošanoch okolo roku 1905. Varil sa neprestajne aj v noci a postupne sa pridávali sikatívy (urýchľovače na vytvrdzovanie laku). Takto upravený lak sa nanášal širokou štetkou na kožu, ktoré boli vopred upravené „grundovaním“. Po tejto operácii sa lak sušil na slnku. Grundovanie sa brúsilo morskou penou. V laku nesmela byť žiadna špina a nečistoty. Vyrábanie lakových usní svedčilo tiež o umení bošianskych garbiarov.(6)

(6) Rybanský, Ján. JUDr. HORŇAK, Martin. IGAZ, Aladár. Ing. *120 rokov garbiarstva v Bošanoch*. Pre vnútornú potrebu Koželužne n.p., Bošany.St.:10

6 ZAVEDENIE ODDELENIA PRE VOJENSKÚ VÝROBU

V roku 1904 odkúpili továreň bratia Budischovskí. Z bratov sa spočiatku ujal vedenia továrne mladší Emil. Po krátkom čase ho v tejto funkcii vystriedal starší brat Ernest, ktorý viedol závod až do roku 1914. Z propagačných dôvodov mala továreň stále meno „Adolf Schmitt a spol.“ a udržala si ho až do jej prevzatia firmou Baťa.

V období pred I. svetovou vojnou sa začala výroba militarizovať. Zaviedli v nej oddelenie pre vojenskú výrobu, čo prinieslo aj nové stroje. Tie sa stali predmetom mimoriadneho záujmu, o čom svedčí i záznam v miestnej kronike, v ktorej v tedajšej dobe kronikár uvádza:

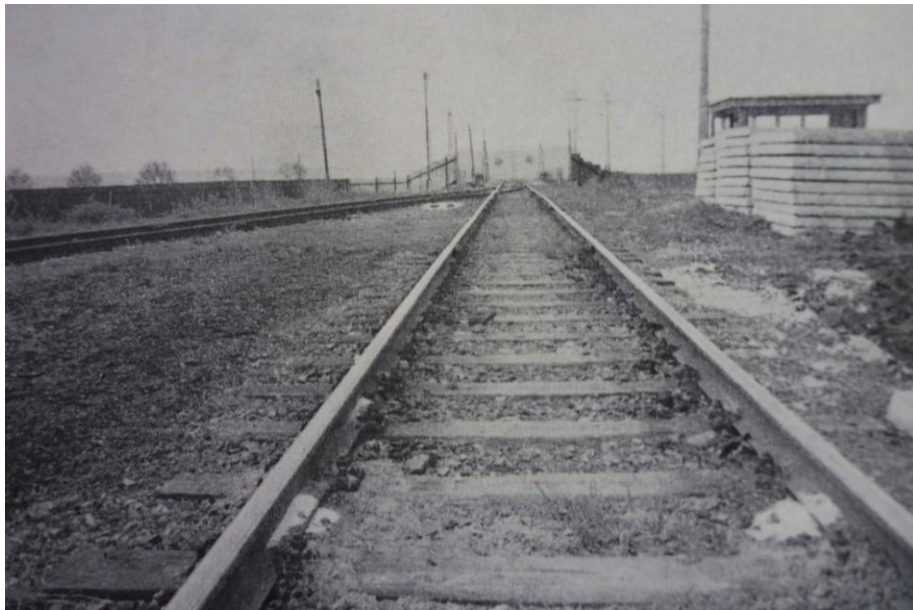
„Mimoriadnym dojmom pôsobia na človeka rôzne stroje, ako napríklad stroj na zhotovenie podpätok, ktorý na jedno stlačenie podpätok vyhotoví a na druhé stlačenie ho k topánke pripevní. Ďalej je tam stroj, ktorý za niekoľko sekúnd podošvu neoddeliteľne k vrchovej koži prišil. Tento stroj bol pri desaťhodinovej pracovnej dobe v stave prišit' 400 párov podošvy. Okrem toho sú tam stroje, ktoré vysekávajú jednotlivé časti obuvi. Veľkú váhu kladie továreň na výrobu poháňacích remeňov, ktoré robia tiež vo zvláštnom oddelení. Tieto remene pre svoje jedinečné spracovanie a výrobnú kvalitu sú známe v celom svete. Majiteľ továrne zamestnával robotníkov rôznych odborov – remenárov, garbiarov, obuvníkov, pomocných robotníkov a iných remeselníkov. Okrem toho pracujú u neho aj mnohí úradníci.“(7)

Ročná produkcia garbiarne v tomto období bola 15 000 kusov hovädzích koží, 5000 kusov teľacích koží. Továreň v týchto časoch bola jednou z najväčších garbiarní v celom Uhorsku.

(7) Rybanský, Ján. JUDr. HORŇAK, Martin. IGAZ, Aladár. Ing. 120 rokov garbiarstva v Bošanoch. Pre vnútornú potrebu Koželužne n.p., Bošany.St.:35

6.1 ZHOTOVENE ŽELEZNIČNEJ DOPRAVY

Dôležitým faktom pre rozvoj bolo zahájenie dopravy na železničnej stanici Veľké Bošany 19. 8. 1884. Veľké Bošany boli stanicou na tratiach Nové Zámky- Nemecké Pravno, Topoľčany- Trenčín. Tieto trate boli dôležitými dopravnými spojmi v rámci monarchie a umožnili dopravu surovín, materiálu do garbiarne k aj vývoz hotových koží do iných štátov. (7)

Obr.: 8. Nová závodná vlečka

7 ZMENA V SOCIÁLNEJ ŠTRUKTÚRE OBYVATEĽSTVA

Vznik továrne v obci , jej rozvoj v období do I. svetovej vojny znamenali nielen určitú zmenu v spôsobe života ľudí, ktorí v nej pracovali, ale spôsobil i zmenu v sociálnej štruktúre obyvateľstva.

Existencia garbiarne v Bošanoch však neodstránila biedu miestneho obyvateľstva. I keď poskytla občanom nové pracovné príležitosti, malá továreň nemohla dať prácu všetkým, ktorí ju potrebovali. Zamestnávala v priemere 100 ľudí. Ľudia, ktorým sa práca neušla, odchádzali do zahraničia. Tak sa len z Bošian do I. svetovej vojny vystažovalo, najmä do Ameriky vyše 60 občanov. Na prahu I. svetovej vojny v roku 1913 mali Malé Bošany a Veľké Bošany spolu 1767 obyvateľov, ktorí obývali 126 domov.

Keď v roku 1914 vypukla I. svetová vojna, desiatky mužov z Bošian odišli bojovať na jej fronty. Tým sa silne narušil ich doterajší rytmus života. Mužskú prácu nahradzovali ženy a školopovinné deti. Ženy obrábali polia, opatrovali maloleté deti a starcov vo svojich rodinách. I pracovné miesta v továrni zastávali ženy a školopovinné deti. Počas vojny v r. 1915 zrušili školskú dochádzku žiakov 5. a 6. ročníka. Jedenásť a dvanásťročné deti zaraďovali do pracovného procesu, aby nahradili dospelých mužov bojujúcich na fronte. Deti pracovali v továrni na operáciách, ako bolo prešívanie remeňov a opaskov, zhotovovanie remeňov na pušky, častí postrojov na kone a podobne. V období vojny bola výroba orientovaná výlučne na vojnové ciele. Vyrábali sa najmä spodkové kože, hnacie remene a postroje a to predovšetkým pre Rakúsko - Uhorskú armádu. V továrni sa pracovalo 12 až 16 hodín denne za nízke mzdy.

8 GARBIAREŇ SA ZAMERIAVA VÝROBOU PRE ARMÁDU

Nedostatok kože a kožených výrobkov spôsobilo , že sa garbiareň začala zameriavať na výrobu pre armádu . Pociťoval sa veľký nedostatok obuvi. Ľudia chodievali bosí. Po prevrate prišlo nariadenie, aby továreň umožnila nakupovať kože voľne obyvateľstvu. A tak do továrne prichádzali ľudia z rôznych obcí a vykupovali kože. A tým koželužne upádali pod úroveň svetového štandardu. Výrobného materiálu nebolo a pretože nebolo z čoho vyrábať, nenachádzali ani mnohí záujemci z radov demobilizovaných vojakov pracovné možnosti. Aj mnohé stroje v továrni boli už opotrebované a zastarané, takže ich obsluha v procese výroby bola neúmerné pracovitá. Keďže majitelia investovali do továrne len veľmi málo, výroba stagnovala.

Situácia sa čiastočne zlepšila v r. 1919, vtedy bola továreň zapojená do koncernu firmy Busy. Na čele, ktorého boli bratia Budischovskí. Táto firma mala v ČSR viac podnikov podobného druhu. Najväčším z nich bola Koželužňa v Třebíči. Po založení do koncernu Busy sa na určitý čas situácia v koželužni zlepšila. Začali primáť väčší počet obyvateľov, ale výroba sa nemenila. Pracovali 60 hodín týždenne a zarábali týždenne 130,- Kčs.

Po vojne nastal veľký pokrok, ktorý sa prejavil hlavne v rozvoji techniky : stroje poháňali dieselové a elektrické motory, pribudli autobusy, lietadlá, elektrina prenikla aj do domácnosti.

V roku 1920 bola postavená firmou Adolf Schmitt vlečka na železničnej stanici Veľké Bošany v dĺžke 244m. Priamo na ňu bola napojená úzkokoľajka do podniku, ako aj na veľkostatok v obci. Vlečka umožňovala prepravovať suroviny, materiál i keď s prekládkou priamo do skladov. Tato nová forma prepravy zo stanice vydržala celé štyri desaťročia.

Tento technický pokrok neodstraňoval biedu pracujúcich más, ale naopak jej ešte pribúdalo. Mzdy robotníkov poklesli celkovo o tretinu až polovicu. V roku 1921 – 1923 zachvátila celú republiku povojnová hospodárska kríza. Mala za následok veľkú nezamestnanosť, ktorá vyvrcholila v r. 1922.

V Bošanoch si robotníci 18.decembra 1918 založili Zväz kožorobotníkov. Jeho založenie povolil župný úrad v Nitre. V r. 1919 bola v obci založená organizácia socialno-demokratickej strany, ktorá usmerňovala a viedla robotníkov v období 1919 – 1920.

Prvé prejavy bojov a lepši zajtrajšok dokumentuje aj tato skutočnosť zaznamenaná v publikácii 50. rokov bojov a víťazstiev. Vrchný strážmajster z Bošian poslal dňa 13.marca 1920 do Bratislavy takéto hlásenie:

„Zemskému četnickému veliteľstvu pre Slovensko v Bratislave. Správa o štrajku robotníkov a poľnohospodárskych robotníkov. Dňa 12. marca 1920 o 12,00 hod. vypukla stávka v továrni na kože Pavla Budischovského vo Veľkých Bošanoch, v ktorej je 300 robotníkov zamestnaných a príčina tejto stávky bola, že dňa 12. marca 1920 dopoludnia vyslal sekretár od spolku demokratov menom František Jelinek z Veľkých Topolčian s písmom do uvedenej továrne, podľa ktorého písma boli robotníci uvedenej továrne vyzvaní, aby ihneď zastavili prácu, lebo robotníci a tiež poľnohospodárski robotníci z Veľkých Topolčian a Fraštáku tiež stávkujú, lebo nemôžu od zamestnávateľov svoje požiadavky obdržať.“

Z hlásenia vyplýva, že robotníci a roľníci v tejto dobe už organizujú spoločné vystúpenia proti buržoázii aj v našom okrese.(9)

8.1 ŠTRAJK

Hneď po obdržaní smerníc z okresu sa zhromaždili, zvolili si štrajkový výbor a už v nasledujúci deň – v pondelok 13. decembra 1920 zahájili štrajk. Po vyhlásení štrajku určili hliadky, ktoré sledovali pri bráne a v závode, či sa niekto nepokúsi prekaziť štrajk nastúpením do práce. Robotníci však boli jednotní.

V noci zo 16. na 17. decembra prišli do obce četníci z okresného mesta, posilnení asistenčným vojskom a po dohode s miestnou četnickou stanicou, chodili po domoch, ktoré mali spísané. Keď sa ostatní robotníci dozvedeli o zatknutí, vyhlásili ihneď delegáciu k vedeniu továrne. Riaditeľstvo továrne požadovalo nástup do práce a sľubovalo, že ak zamestnanci nastúpia do práce ešte v ten deň (piatok), vyplatia im mzdu za celý týždeň.

Delegácia robotníkov nástup do práce rázne odmietla a žiadala od vedenia továrne pomoc. Vedenie závodu zastrašené neústupnosťou robotníkov, poskytlo delegácii finančné prostriedky na cestu do Bratislavy a späť, aby mohla väznených priviesť domov. V nasledujúci deň (sobota) sa uväznení spolu delegáciou vracajú domov. Tým sa štrajk v Bošanoch, ako i v ostatných obciach a v továrňach v okrese skončil.

8.2 NEPRIAZNIVÁ HOSPODÁRSKA KRÍZA

Tento sprievodný dobový znak krízy sa prejavil aj v Bošanoch. V továrni začali prepúšťať zamestnancov. Najskôr prepustili z práce robotníkov z okolitých dedín a potom prepúšťali i Bošancov. V dôsledku prepúšťania strácali desiatky rodín hlavný zdroj príjmov. Chlapi preto museli hľadať prácu v širokom okolí. Povojnová vlna vyst'ahovalectva začala v Bošanoch už v roku 1920. Najväčší odliv trval až do roku 1923. Týmto rokom sa však vyst'ahovalectvo nezastavilo, ale trvalo približne až do roku 1932. Za toto obdobie odišlo z obce do zámoria okolo 70 ľudí.

Nepriaznivá hospodárska situácia, slabý dopyt tovaru, nezamestnanosť a s ňou súvisiace vyst'ahovalectvo sa nepriaznivo odrážali aj vo vývoji továrne. V roku 1921-1924, ba i v priebehu celých dvadsiatych rokov nášho storočia sa finančná situácia koncernu Busy sa stále zhoršovala. Z väčšej časti tovareň udržovala – Union banka v Brne. Za riaditeľa ustanovila svojho bankového prokuristu Fixla. V roku 1926 sa prosperita podniku zlepšila. V roku 1930 garbiareň prechádza do rúk Tomáša Baťa.(8)

Obr.9. Pohľad na časť továrne z r. 1934

(8) Rybanský, Ján. JUDr. HORŇAK, Martin. IGAZ, Aladár. Ing. *120 rokov garbiarstva v Bošanoch*. Pre vnútornú potrebu Koželužne n.p., Bošany. St.:40

9 TOMÁŠ BAŤA

Tomáš Baťa sa narodil 3. apríla 1876 v Zlíne. Baťa pochádzal z rodiny s veľmi bohatou obuvníckou tradíciou, ktorá siahala až do 17 str..

V desiatich rokoch mu zomrela matka a o dva roky neskôr sa otec presťahoval do blízkeho Uherskeho Hradišťa za svojou novou manželkou.

Mladý Tomáš prejavoval veľký záujem o obuvnícke remeslo a preto odchádza do Prostejova, aby sa tam priučil k obuvníckym strojom. Spolu so súrodencami Antonínom a Annou zakladajú svoju živnosť dňa 21. septembra 1894.

Mala obuvnícka firma sídlila v centre Zlína. V jej začiatkoch sa výroba orientovala na výrobu valašských papúč. Klasický výrobný spôsob a nevelký dobit priviedol firmu takmer k zániku. Prekonať krízu sa im podarilo vďaka zavedeniu prísnych opatrení. Preto firma Baťa začína v roku 1896 s výrobou platených poltopánok, ktoré nik nevyrábal. Bola to veľmi elegantná obuv s koženou špičkou. Prevládali vo farbách šedej, čiernej a béžovej. Obuv bola určená, len na jednu sezónu.

Baťa zavádzal nové technológie do výroby, kde ho ovplyvnila cesta po Amerike. Poznatky o automatizovanej výrobe, reklame a vedenie firmy boli pre Baťovú obuvnícku firmu veľmi podstatné.

Po smrti barata Antonína v roku 1908 a po vyplatení z podielov Anny sa stáva Tomáš majiteľom firmy. Továrň zvyšuje výrobu a darí sa jej aj na zahraničnom trhu. Po vypuknutí 1. svetovej vojny prechádza podnik na výrobu vojenskej obuvi. V tomto období získal Baťa veľké objednávky a pre krátku dodaciu lehotu bol nútený objednávku rozdeliť a ponúknuť prácu aj svojej konkurencii. Počas vojny sa výroba začala rozširovať a tým sa zvyšuje aj počet zamestnancov. Taktiež budovanie nových objektov pre chod firmy. Medzi najdôležitejšie patria koželužne a elektrárne. Polovica Rakúska - Uhorskej armády nosila vojenskú obuv od Baťu.

Koniec vojny a vznik Československa ma za následok oslabenie trhu a zníženie produkcie obuvi. Trh stagnoval a závod sa dostal do finančných problémov. A to spôsobilo značný úbytok výroby a znižovanie počtu zamestnancov. Chýbajúce usne, podošvy a polotovary zvyšovali naďalej dlžobu firme. Snažil sa vyhnúť týmto problémom aj zakladaním sesterských spoločností v Dánsku, Holandsku, Poľsku, Juhoslávii a v Anglicku.

V roku 1917 založil Baťa velkostatek Cacila, kde predával svoje potraviny o polovicu lacnejšie. V tejto dobe sa znižujú ceny obuvi o 50 percent. Zamestnanci súhlasia o zníženie plátov o 40 percent na určitú dobu. Tento pokrok zaznamenal veľký úspech, získava tak financie na prevádzku závodu. Sklady sa vyprazňujú a začína sa zvyšovať produkcia obuvi. Nízke ceny prilakavali nových zákazníkov.

Firma si upevňuje svoju pozíciu na trhu v Československu a Európe. Filozofiou spoločnosti bolo „obúvať celý svet“. Cieľom bolo vyrábať lacnú, nenáročnú obuv. Ponuka obsahovala spoločenskú, dámsku, pánsku, detskú, vychádzkovú a športovú obuv. (10)

10 BOŠIANSKÁ GARBIAREŇ PRECHÁDZA DO RÚK TOMÁŠA BAŤU

V druhej polovici dvadsiatych rokov sa výroba v Československú koncentrovala z veľkej časti v rukách firmy Tomáša Baťa, ktorý v roku 1930 kúpil i bošianskú garbiareň. Dostatok lacných pracovných síl, zručnosti garbiarov a dobré komunikačné spojenie – to všetko dávalo Baťovi prísľub, že aj tento jeho podnik bude vysoko rentabilný. Preto neváhal doň investovať.

Po prevzatí továrne prepustil Baťa všetkých zamestnancov a hneď v nasledujúcich dňoch ich prijímal znovu do práce. Vyberal si poväčšine mladých ľudí, plných sily. Za prvého vedúceho v továrni v Bošanoch ustanovil Tomáš Baťa, Alexandra Řezníka. Po reorganizácii stavu zamestnancov prikročil Baťa k prestavbe starých dielní. Objednal nové stroje a celú výrobu organizoval podľa svojho terajšieho zlínskeho systému. S intenzívnou výrobou začal už v roku 1931. Niekoľkoročný úpadok továrne sa za nového majiteľa zastavil a začala sa nová etapa v jej vývoji. Prísna pracovná disciplína, ktorú Baťa v závode zaviedol, hnala zamestnancov do maximálneho pracovného vypätia. To sa spolu so zavedením novej výrobnéj techniky a so zručnosťou robotníkov prejavilo rýchle na zvýšení výroby a produktivity práce v závode.(11)

10.1 VÝSTAVBA tzv. BAŤOVÝCH DOMČEKOV

Nových zamestnancov posielal Baťa na zapracovanie do Zlína. Aby si udržal šikovných mladých ľudí ako trvalých zamestnancov, začal pre nich stavať dvoj a štvorbytové domky. V r. 1933 – 1934 tak vystaval dve robotnícke kolónie: Červenú kolóniu (podľa farby tehly) a Bielu kolóniu (podľa bielej omietky domov).

Do konca r. 1938 dala firma Baťa vybudovať pre svojich zamestnancov 48 takýchto domkov a 4 slobodárne. Aby sa peniaze, ktoré vyplácal robotníkom vo forme miezd, vracali opäť na bankové konta firmy Baťa, dala firma Baťa vystavať obchodný dom , jedáleň, hotel a kino.(11)

Obr.: 10. Časť červenej kolónie

(11) Rybanský, Ján. JUDr. HORŇAK, Martin. IGAZ, Aladár. Ing. *120 rokov garbiarstva v Bošanoch*. Pre vnútornú potrebu Koželužne n.p., Bošany. St.:38

11 BOŠANY SA STÁVAJÚ HLAVÝM VÝROBCOM OBUVI

Čiernym dňom spoločnosti Baťa sa stal 12 júl 1932, kedy pri leteckej havárii tragicky zahynul zakladateľ Tomáš Baťa.

Vedenie firmy sa ujal nevlastný brat Ján Antonín Baťa. Nadviazal na začaté projekty a udržal jej celkový rozvoj. Funkciu vedúcich bošianskej továrne v roku 1932 – 1945 zastávali: J. Fischer, L. Gerbec (švagor J. Baťu), Jindřich Baťa, J. Klátil, J. Lupták a O. Veděnka.

V r.1934 – 1935 sa zvyšovala kapacita závodu zriaďovaním dielní v novopostavených objektoch. K spracovaniu koží pribudla nová výroba – výroba obuvi. V r. 1939 bola do výrobného programu zavedená aj gumárenská výroba. Vyrábali sa tu gumové papuče, podošvy a podpätky. Bošianska továreň sa stala hlavným výrobcom obuvi na Slovensku. V r. 1938 činila priemerná týždenná mzda robotníka 239,- Kč.

Baťa mal v pláne odkúpiť v bošianskom chotári pozemky, ktoré si vyhlídal pre výstavbu ďalších továrenských objektov, komunikácii i vlastného letiska. K realizácii týchto plánov však nedošlo, pretože narazil pri kúpe na ťažkosti. Ich majitelia totiž za pozemky požadovali horibilné peňažné sumy. Preto firma začala uskutočňovať svoje plány v neďalekých Šimonovoch.

V tejto súvislosti zavítal Ján Antonín Baťa 18.mája do Bošian. Očakávali ho predstavitelia závodu Klátil, Lupták, Fackenberg a ďalší. Zároveň prebehlo rokovanie za účasti Dr. Zvalu z Topolčian a poslanca Turčeka z Nedanoviec o výstavbe novej obuvníckej fabriky v Šimonovoch. Na tomto rokovaní sa zrodil i názov Baťovany. Je zaujímavé, že sa navrhovali názvy ako Topankovce, Čižmárovce, Baťovce.

V r. 1939 spracovala bošianska továreň 550 koží denne a obuvnícke oddelenia zhotovili denne 5000 párov obuvi. Firma Baťa na Slovensku mala sídlo v Batizovciach. 12.augusta 1940 na valnom zhromaždení spoločnosti v Batizovciach bolo rozhodnuté, že sídlo podniku sa presťahuje do Baťovian.

V tomto roku sa končí s výrobou obuvi v Bošanoch a dielne zo zariadením a pracovníkmi odchádzajú do Baťovian, ktoré týmto vyrábajú už najviac obuvi na Slovensku. V Bošanoch zostava gumárenská dielňa, ktorá produkuje ročné 67 tisíc párov gumovej obuvi. Týmto poklesla zamestnanosť v závode Bošany. (11)

12 HOSPODARSKY ROZVOJ PODNIKU 1945 - 1977

Prvé znárodňovacie dekréty zabezpečili 65 percent nášho priemyslu. Boli vyhlásené dňa 28.októbra 1945. Po tejto prvej etape znárodnenia sa stal Kožiarsky závod v Bošanoch súčasťou znárodného podniku Baťa so sídlom v Baťovanoch. V prvých mesiacoch sa výroba v Bošanoch obnovila a pracujúci závodu sa zapojili do plnenia úloh dvojročného plánu, ktorého úlohy boli úspešne splnené.

V objektoch, ktoré sa uvoľnili po vyst'ahovaní obuvníckych dielni sa zavádzala výroba prírodných usní. Rozširoval sa sortiment. Okrem hovädziny sa začali spracúvať koziny, semiš a teľacina.

V r. 1953 vyrábala podnik 70 miliónov dm² koži. Závod v tom čase zamestnávala 579 pracovníkov a ich priemerný zárobok dosahoval 1301,-Kčs. (12)

Pri reorganizácii priemyslu na Slovensku bol dňa 1. januára 1953 utvorený z doterajšieho závodu samostatný národný podnik Koželužne Bošany. Vznikol odlúčením sa od národného podniku Závody 29.augusta Partizánske.

Hlavným výrobným programom podniku je výroba prírodných usní a papiera pre obuvnícke potreby. V rámci týchto osláv, bola odhalená i socha garbiara umiestnená v parku.

(12) BEDUŠ, Ladislav. *50 rokov výroby obuvi V ZDA PARTIZÁNSKE 1939-1989*. Bratislava, 1989 pre štátny podnik Závody 29. Augusta Partizánske

Podnik v týchto rokoch venoval i náležitú pozornosť sociálnej oblasti. Technický pokrok výrazne zasahuje aj technologickú časť. Od r. 1961 sa technológia zameriava v plnom rozsahu na výrobu lakových usní. (13)

Obr.: 11. Slávnostné odhalenie sochy garbiara v r. 1957

V tomto období dochádza k federatívnemu usporiadaniu nasej republiky. Plnenia hospodárskych úloh v r. 1966 – 1970 bolo zabezpečené v podmienkach, kedy sa začína uplatňovať nová sústava riadenia národného hospodárstva. Výrobný program je zameraný prevažne na výrobu plošných usní a tak klesá podiel ostatných kožiarskych výrobkov. V týchto rokov nastal pokles výroby spodkových usní v dôsledku del'by výrobného programu s ostatnými koželužnami v rámci ČSSR.

V r. 1968 bola daná do prevádzky dielňa na výrobu pracovných rukavíc a drobnej galantérie , ktorá vyrábala výrobky z usní, ktoré neboli vyhovujúce na výrobu obuvi.

Hlavným zámerom v tomto období bolo nahradenie spodkových usni syntetickým materiálom. Táto úloha bola riešená v spolupráci s Výskumným ústavom koželužským v Gotwaldove a v roku 1969 bolo z počtu s výrobou umelého stielkového materiálu Bostel. (14)

(13) Socialistický dnešok – 3.jún 1965 – Tribečské múzeum

(14) Rybanský, Ján. JUDr. HORŇAK, Martin. IGAZ, Aladár. Ing. *120 rokov garbiarstva v Bošanoch*. Pre vnútornú potrebu Koželužne n.p., Bošany.St.:28

12.1 ZALOŽENIE DIELNE NA VÝROBU HOVADZEJ ÚSNE

V predchádzajúcich a týchto rokov sa stavajú hlavným spracovateľským artiklom surové hovädzie kože. Obuvníci taktiež celú technológiu prispôbili k tomuto vývoju a prakticky dnes v rôznych úpravách hovädzie usne slúžia pre všetky druhy aj tej najnáročnejšej galantérnej obuvi.

V podniku bola na sklonku roku 1971 otvorená výroba v novej hovädzej dielni o kapacite 160 mil. dm² hovädzích usní.

Nová vrchová hovädzia dielňa – mokrá časť bola projektovaná, ako veľkokapacitný celok o dennej kapacite námoku 40 – 50.000 kg a je vybavená najprogressívnejším strojnotechnologickým zariadením, vrátane objektov sociálnych zariadení a príprave technologickej vody, ako aj chemikálii.

Pre námok a lúženie je vybudovaných 17 sudov o kapacite náplne 3000 kg do jedného suda.

Pre ďalší postup prania holiny, odvápnenia, morenia, pilovania, ako aj chromočinenia sa používa 14 činiacich sudov a náplni 3,5 tis. kg.

Obr.: 12. Kolekcia hovädzích usní

Obr.:13. Striekanie hovädzích usní

Obr.:14. Natieranie hovädzích usní

Pri zabezpečení úloh piatej päťročnice postihla podnik smutná udalosť. Dňa 22. 2. 1975 zomrel riaditeľ podniku. Riaditeľom podniku bol od jeho vzniku.

Do roku 1990 podnik predpokladá uskutočniť rekonštrukciu a modernizáciu celej výrobné – technickej základne. Predovšetkým pôjde o modernizáciu výrobnéj technológie, strojného zariadenia a zavedenie nových foriem v systéme riadenia. Počas tohto obdobia sa v Bošanoch začali pracovníci z Mongolska, Vietnamu, Bulharska, Maďarska a ďalších štátov do tajov garbiarskej výroby. Podnik ma naďalej zmluvy o spolupráci z jednotlivých oblasti garbiarskej výroby s koželuzskými podnikmi Maďarska, NDR, Rumunska, Bulharska.

13 VÝCHOVA A VZDELANIE PRACUJÚCICH PODNIKU

So špeciálnou prípravou mládeže na prácu v závode zaučala už firma Baťa, ktorá si uvedomila význam kvalifikovanej pracovnej sily pre rast ziskov a preto neváhala investovať do výchovy o odbornej prípravy svojich zamestnancov.

V r. 1937 zriadila v Bošanoch školu pre „mladých mužov“. Tak sa nazývali chlapci, ktorí sa po absolvovaní základnej školy prihlásili do jeho učilíšť. Vo výučbe sa riadili osnovami podľa vzoru odbornej prípravy v Zlíne. Popri dopĺňaní všeobecného vzdelania študovali tu i technológiu a organizáciu výroby.

V r. 1941 bola zriadená aj v Bošanoch „Baťová škola práce“, ktorá organizačne patrila pod správu BŠP v Šimonovanoch – Baťovanoch. Pre nedostatok priestorov bola umiestnená v prispôsobených miestnostiach slobodární a vyučovalo sa i v budove meštianskej školy. V bošianskej BŠP pripravovali chemicko - koželužských a gumarenských odborníkov a neskôr i strojníkov. Škola mala právo verejnosti a štúdium na škole bolo 4-ročné. Chlapcov, ktorí navštevovali školu volali „mladý muži“ a dievčatá „mlade ženy“ a po skončení školy sa stali absolventami BŠP.

Výučba prebiehala v podstate iných podmienkach, ako dnes, pretože chlapci boli zamestnaní ako ostatní robotníci. Pracovali 8 hodín denne, pri rôznych prácach s ostatnými zamestnancami podniku a večer od 18,00 do 21,00 hod., ako i vo voľnú sobotu navštevovali školu. Z peňazí, ktoré zarobili, hradili si náklady na ubytovanie, stravovanie a ostatne osobné potreby. Zbytok povinne ukladali na vkladné knižky. Z najúspešnejších absolventov BŠP vyberala firma niekoľkých na štúdium do terajšieho Zlína. Tu vychovávali o odborne pripravovali vedúcich funkcionárov pre Baťove podniky doma i v zahraničí.

Už v roku 1945 bola Baťová škola práce premenovaná na podnikovú školu a stratila súkromný charakter.

Obr.: 15.Odborné učilište

Koncom roku 1947 na terajšej Garbiarskej ulici začalo sa výstavbou samostatnej budovy učilišťa s internátom.

V súčasných podmienkach sa výučba vykonávala pre učebný odbor garbiar a odbor úpravárka usní.

Učebný odbor „garbiar“ je trojročný a obsahuje spracúvanie všetkých druhov koží a kožíek na úsne. Garbiar vykonáva typické garbiarske operácie, ako príjem suroviny, námok, lúhovanie, a iné operácie.

Učebný odbor „úpravárka usní“ je dvojročný a obsahuje praktické ovládanie a znalosť prac na úpravarenskom úseku výroby. A vykonávala typické operácie, ako sú napínanie, lepenie, ostrihovanie, ručné a strojové žehlenie, mäčenie na priebežných strojoch, balenie usní.

Teoretická výučba sa prevádzala v úhľadných triedach priamo v internáte Odborného učilišťa. Žiaci sa učili predmety, ako sú napríklad: slovensky jazyk, občianska výchova,

matematika, chémia, náuka o materiáloch, ekonomika. Na teoretickú a praktickú výučbu učni dochádzajú striedavo po jednom týždni.

Praktická výučba sa prevádza v dielni odborného výcviku, ktorá je umiestnená v objektoch podniku, pod dozorom majstrov a inštruktorov odborného výcviku.

V tom čase učilište vychovalo 750 mladých odborníkov, garbiarov, úpravárov usní a strojníkov, z ktorých veľká časť tvorí základné technické kádre podniku a mnohí z nich zastavali i vysoké hospodárske funkcie. (15)

(15) Rybanský, Ján. JUDr. HORŇAK, Martin. IGAZ, Aladár. Ing. *120 rokov garbiarstva v Bošanoch*. Pre vnútornú potrebu Koželužne n.p., Bošany.St.57

14 SÚČASNOSTŤ KOŽELUŽNÍ

V súčasnej dobe koželužne sú rozpredané rôznym drobným súkromným firmám. Sú to firmy, ktoré už nevyrábajú a nespracovávajú výrobu kože. Sú to firmy rôzneho priemyselného zamerania. Takže jedine čo tu zostalo sú historické budovy starých koželužní.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

15 ÚVOD K PRAKTICKEJ ČASTI

Mojím cieľom v praktickej časti, bolo navrhnuť tri páry dámskej elegantnej obuvi. Navrhla a spracovala som štyri páry obuvi. Obuv je navrhnutá pre vekovú kategóriu žien 25 – 40 rokov. Modely sú spracované konštrukčne pre sériovú výrobu, pre firmu Gabor spol. s.r.o., kolekciu 2012.

Taktiež mojou úlohou bolo navrhnuť čo najjednoduchšie riešenie dámskej elegantnej obuvi. Celá navrhnutá kolekcia je teda podaná v jednoduchých symetrických líniách a v jednoduchej farebnej kombinácii. Zvolila som farebnosť v prirodzenom tóne vychádzajúcu s prírodou. Sú to všetko odtiene hnedej, teda harmonické farby, ktoré namiešala doslova samotná príroda. Jednoduchým riešením som nechcela dosiahnuť model, ktorý ihneď nasýti oči zložitou konštrukciou a sýtymi pestrofarebnými farbami. Naopak, mojím cieľom bolo nájsť v modeloch jednoduchosť a harmóniu s upútaním iba na jednotlivé dekorácie. Atraktivnosť v nich teda nájde iba žena, ktorá vie oceniť krásu v jednoduchosti, ktorá je dôsledne prepojená s pohodlnosťou, na ktorú som taktiež kládla dôraz.

Každý jeden model má rozdielne konštrukčné riešenie, pričom ide o štyri páry a to o lodičky, baleríny, sandále a čižmy.

Nakoľko sú modely rozdielne konštrukčne, spája ich päť rovnakých zjednocujúcich prvkov, čím tvoria kolekciu.

Prvým spájajúcim základným prvkom je kopyto, ktoré je pri všetkých štyroch modeloch s formou oblej špice.

Druhým jednotiacim prvkom sú nity, ktoré sú umiestnené na každom modeli v inom počte, použité ku konštrukčnému riešeniu modelu. Rozdielny počet nitov zároveň dodáva modelom určitú príbuznosť.

Tretím prvkom je výrazné ozdobné šitie v jednotnej farebnej kombinácii.

No a posledným štvrtým zjednocujúcim prvkom a dosť výrazným je „mašľa“, ktorú som konštrukčne navrhla a umiestnila na modely podľa výtvarného návrhu. Tento prvok, ma dodať modelom jemnosť a ženskosť.

16 KOLEKCIA DÁMSKEJ OBUVI NAVRHNUTÁ PRE FIRMU GABOR SPOL. S.R.O

16.1 HISTÓRIA FIRMY GABOR

Bratia Bernhard a Joachim Gabor založili v roku 1949 v Barmstedte pri Hamburgu obuvnícku fabriku a to s jedným šijacím strojom Signer 34 , s ktorým vytvorili svoje prvé topánky. Tento šijací stroj získali za výmenu so zlatými hodinkami s pružinovým vrchnákom svojho otca. Na začiatku to boli tzv. „topánky pre každého“, ale nebol to ešte obchod.

V r. 1952 si bratia postavili v Barmstedte svoju vlastnú továreň. Gaborové kalifornské topánky sa stávajú hitom, čo prinútilo obchodníkov platiť dopredu, aby rýchlejšie získali zásielky.

Slovensko v r. 1995 bolo práve 2 roky samostatným štátom a vtedy založil Joachim Gabor spoločnosť „Gabor Slovensko spol. s r.o.“ a krátko na to, začala v provizórnych priestoroch produkcia zvrškov. Za rozhodnutím dlhodobo investovať na Slovensku stálo veľa dobrých argumentov. V bánovskom regióne produkcia topánok dlhú dobu niečo znamenala a kvalifikované sily hľadali prácu. Náklady na Slovensku umožnili, že topánky sa vyrábajú vo výhodných trhových a spotrebiteľských cenách bez toho, aby sa muselo načrieť do mimoeurópskych stanovíšť. Dnes produkuje prevádzka v Bánovciach denne cez 12.000 párov topánok a zamestnáva viac ako 1200 pracovníkov.

V súčasnej dobe už Gabor obúva nielen celú Európu, ale prenikol i na trh do USA, Japonska či Spojených Arabských Emirátov. Základný sortiment tvorí prevažne dámska obuv, z rady Fasion (dôraz na módu), Komfort (dôraz na pohodlie) a i . Gabor svoje topánky navrhuje nielen podľa najnovšieho trendu, ale využívajú k dizajnu všetky ortopedické odporúčania. Preto mávajú topánky prevažne podpätk 3,5 cm, čo je pre nohu zo zdravotnej stránky najvhodnejšie.

Práve v topánkach Gabor sa spája elegancia s módnosťou a komfortom, ktoré boli využité aj pri realizácii mojich navrhnutých modelov.

16.2 S DIZAJN NA PRVOM MIESTE

Na začiatku boli tzv. „topánky pre každého“, keď dizajn nestál na prvom mieste. Topánky vtedy slúžili na pokrytie základných požiadaviek, a to ako vyzerali, vôbec nezohrávalo v povojnových rokoch podstatnú úlohu.

S rastúcim blahobytom sa tento postoj zmenil. V súčasnosti je na trhu obrovská ponuka. Móda a pohodlnosť topánok určuje, či si ich niekto kúpi.

V minulosti sme sa pýtali „Čo môžeme urobiť?“, kým dnes pri vývoji kolekcie uvažujeme nad tým „Čo si žiada zákazník?“

Dizajnéri začínajú tvoriť podľa predstavy o nadchádzajúcich trendoch. V tomto štádiu sa preto žiada veľa vlastnej nápaditosti a tvorivosti.

Spôsob čisto manuálnej práce, kedy sa vychádzalo hlavne zo šablón sa vymenil za prácu počítačových programov. Prechodom na dizajn vytvorený cez počítač, vypracujeme väčšie množstvo kvalitných modelov. (16)

Obr.: 17.: *Joachim Gabor s rodinou*

17 ZADANIE DIPLOMOVEJ PRÁCE

S prihliadnutím ku nadobudnutej praxe som si zvolila dámsku kolekciu obuvi , nakoľko sama pracujem pre firmu Gabor spol. s.r.o. v Bánovciach nad Bebravou a vyrábame v závode len dámsku obuv. Využila som všetky doposiaľ nadobudnuté znalosti v spolupráci s firmou a snažila som sa ich všetky ešte kvalitnejšie rozvinúť v danej téme diplomovej práce.

Navyše dámska obuv je mi veľmi blízka, preto som sa mohla dizajnu venovať naplno.

Kolekcia je navrhnutá pre vekovú kategóriu žien 25- 40 rokov. Obuv je určená do spoločnosti, na bežné nosenie, či voľný čas.

17.1 TVORBA A VÝVOJ DIZAJNU

Praktická časť diplomovej práce sa začína ideou, ktorá zahŕňa okrem iného aj myšlienku, aké detaily zvoliť, ktoré navrhnutú kolekciu budú najviac vystihovať. Po vytýčení inšpirácie pre realizáciu modelov začína práca na návrhoch. Po viacerých konzultáciách sa vývoj nakoniec ustálil na jednom modeli, ktorý som ďalej pretvárala a variovala.

Prepojenie modelov nájdeme v určitých znakoch pri konštrukcii a výrobnom spôsobe.

Už spomínane prvky, ktoré sa prejavujú na celej kolekcii vytvárajú jeden celok teda kolekciu. Pri prvých skiciach a hlavne hľadani jednotnej idej, som dospela ku kompozícii symetrie. Príbuznosť celej kolekcie skrýva veľmi veľa variácií, riešení a využití.

Symetria je prvok, ktorý pôsobí aj na ľudské vnímanie. A ako som už spomínala, nájdeme ju aj v samotnej prírode, a čo viac nám dáva väčšiu silu, energiu a vyváženosť ako je príroda? Preto moja inšpirácia vychádza z tohto zdroja. Symetria má aj psychologické základy, ktoré pôsobia aj na človeka. Zámerne súmerná vyváženosť, ktorú som v práci využila, či už sú to zvislé, oblé , a či súmerné línie , ktoré pôsobia staticky a zároveň sú pokojným prvkom. Modely tak pôsobia harmonicky, pokojne a ľahko.

Využitie týchto prvkov sú aj v dizajne tak časté , že ani ja som nechcela túto problematiku obísť. Súmerné línie, vzbudzujú u pozorovateľa spokojný pocit . Sú i prvkom kinetickým a emotívnym.

Dôležitým základom pre vytvorenie prvotného nápadu bolo zoskupenie týchto prvkov do jednotného inšpiratívneho celku. Tak, aby dizajn správne ukázal, čo bolo veľmi potrebné pri zhotovení technologických postupoch. Cieľom navrhnutých modelov je daná priorita na pohodlnosť, praktickosť a komfortnosť, ktoré sú v modeloch obsiahnuté vďaka správe zvoleného prírodného materiálu – kože. Dôraz som kládla aj na jednoduchosť, ale aj na pôsobivosť. Pre zachovanie určitých spojovacích elementov a trendov v dizajne, som vyhradila pre modely iba farbu v monotónnom jednofarebnom akorde s efektívnym prešíťím. Dizajn kolekcie má tak pôsobiť jednoducho, a tvoriť celok. Všetky detaily (mašľa, nity, výrazne prešítie) naviazujú na celkový koncept a vyvárajú podobu modelov.

Nahromadením inšpirácii, skíc a podkladov som si vytvorila farebný „mood“. Všetky obrázky, materiály, farebné variácie formulujú dokopy vizuálny štýl.

Pre modely som zvolila kombináciu dvoch farieb: neutrálnej prírodnej tmavo- hnedej kože s bledším odtieňom hnedej farby, výrazného prešítia. S použitím drobných ozdôb na každom modely. Farba modelov je dôležitým činiteľom, ktorý má vysoký vplyv na konečný výsledok.

18 DÁMSKA KOLEKCIA

Najviac dámska móda je mi veľmi blízka aj preto, že pracujem pre firmu, kde produkujeme len dámsku obuv, bolo pre mňa podstatné sa orientovať a vybrať z množstva návrhov.

18.1 DIZAJN MODELU – LODIČKY

Dizajn modelu je riešený v jednoduchých symetrických líniiach. Línie na seba súvisle nadväzujú s jemným narušením zvislých línií na mašle.

Konštrukčné riešenie je v jednoduchom delenom lodičkovom strihu. Využitím prírodnej usne tmavo-hnedom odtieni s bledo-hnedým výrazným šitím, dodáva modelu elegantný vzhľad. Samostatným prvkom pri modely je konštrukčne navrhnutá a zrealizovaná mašľa. Mašľa je skonštruovaná z dvoch dielcov, čím dodáva modelu jemnosť a ženskosť.

Ďalším prvkom na modely je použitie mosadzných nitov, čím som chcela dosiahnuť hravosť a uvoľnenosť jednoduchých línií, aby nepôsobili až príliš stroho a nudne.

18.2 DIZAJN MODELU – BALERÍNA

Snahou druhého modelu je priliehavosť baleríny na nohu. A tým dosiahnuť úplnú pohodlnosť.

Dosiahla som to konštrukčným spracovaním a jednoduchým použitím gumičky do obvodu baleríny. Čo balerínu mierne nadvihlo v špici. Môže tak na prvý dojem pôsobiť, že je akoby mierne zdeformovaná, avšak ako náhle sa obuje na nohu, je pohodlná a dobre prispôsobivá nohe.

Ďalším charakteristickým znakom na tomto modely, tak ako na každom jednom, vďaka čomu tvoria kolekciu, je mašľa s výrazným ozdobným šitím či použitím nitov.

18.3 DIZAJN MODELU – SANDÁLA

Riešenie dizajnu tretieho modelu je konštrukčne jednoduchý, to však nie je chyba. Na sandále sú použité prvky, ako pri predchádzajúcich modelov. Ide o sandálový strih, kde je špica a päta otvorená. V pätovej časti sa nachádza pásik, ktorý udržiava stabilitu nohy. Nastaviteľným pásikom okolo členku vzniká dobrá fixácia nohy pri chôdzi.

Opäť som tu pracovala s detailným prvkom mašle. Pri riešení návrhu sandále, som zvolila iba jemné prešitie, bez použitia nitov, ktoré sa nachádzajú na ostatných troch modelov. Je tu použité prackové uzatváranie mosadznej farby, a tým sandálu dostatočne farebne vyvažuje. Použitie nitov, tak ako na predchádzajúcich modelov, v tomto prípade by narušilo jednoduchosť a pôsobili by dojmom preplnenosti.

Na sandále som zvolila reliéf slameného motívu, čo dodáva modelu letný nádych.

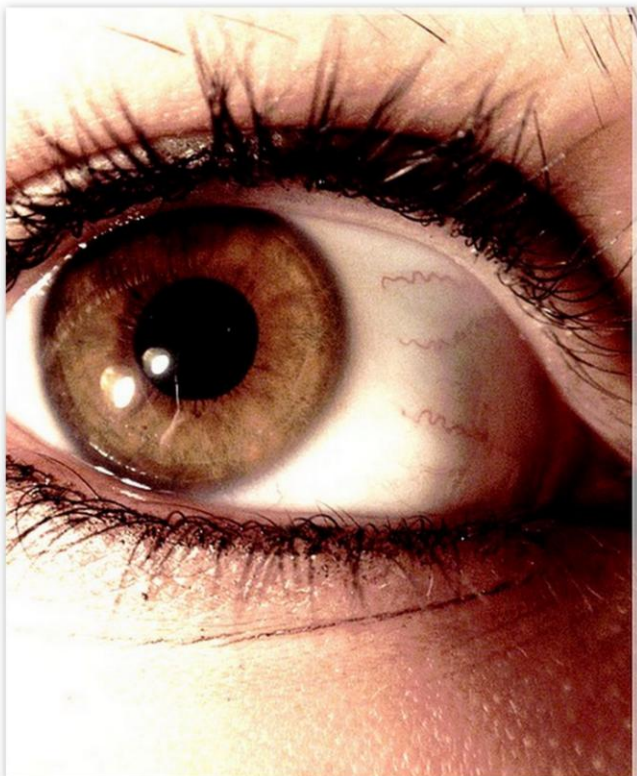
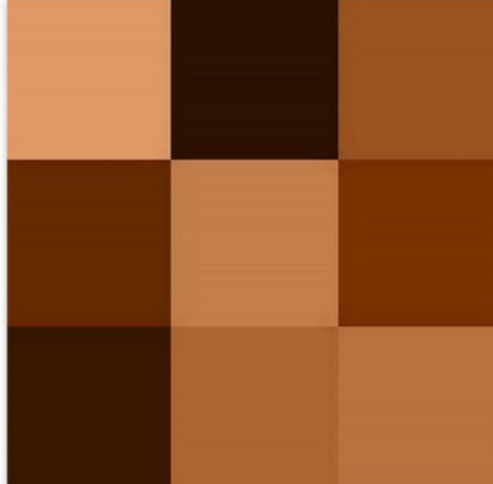
18.4 DIZAJN MODELU – ČIŽMA

Realizácia posledného modelu, bola časovo najnáročnejšia. Čižma je po konštrukčnej stránke zložitejšia, a celkovo na celé zrealizovanie najviac komplikovanejšia. Pri riešení konštrukčného riešenia som urobila niekoľko skúšok, kde som sa snažila vychytať technické a technologické problémy modelu. Nakoniec som dospela k navrhnutému a zrealizovanému modelu.

Na modely je opäť ako na predchádzajúcich modeloch použitá mašľa, výrazné ozdobné šitie a hravé umiestnenie nitov. Ale predsa je niečím odlišný oproti ostatným riešeniam modelov, a to tým, že som využila gumičku v lýtkovej časti. Umiestnením gumičky som dosiahla priliehavé vyformovanie modelu k lýtku. Tak som sa vyhla deformácii vrchnej časti čižmy a zároveň som dosiahla symetriu – súmernosť, čo bolo mojím zámerom celkovej kolekcie.

18.5 MODELY KONŠTRUKČNE PRIPRAVENÉ NA SÉRIOVÚ VÝROBU

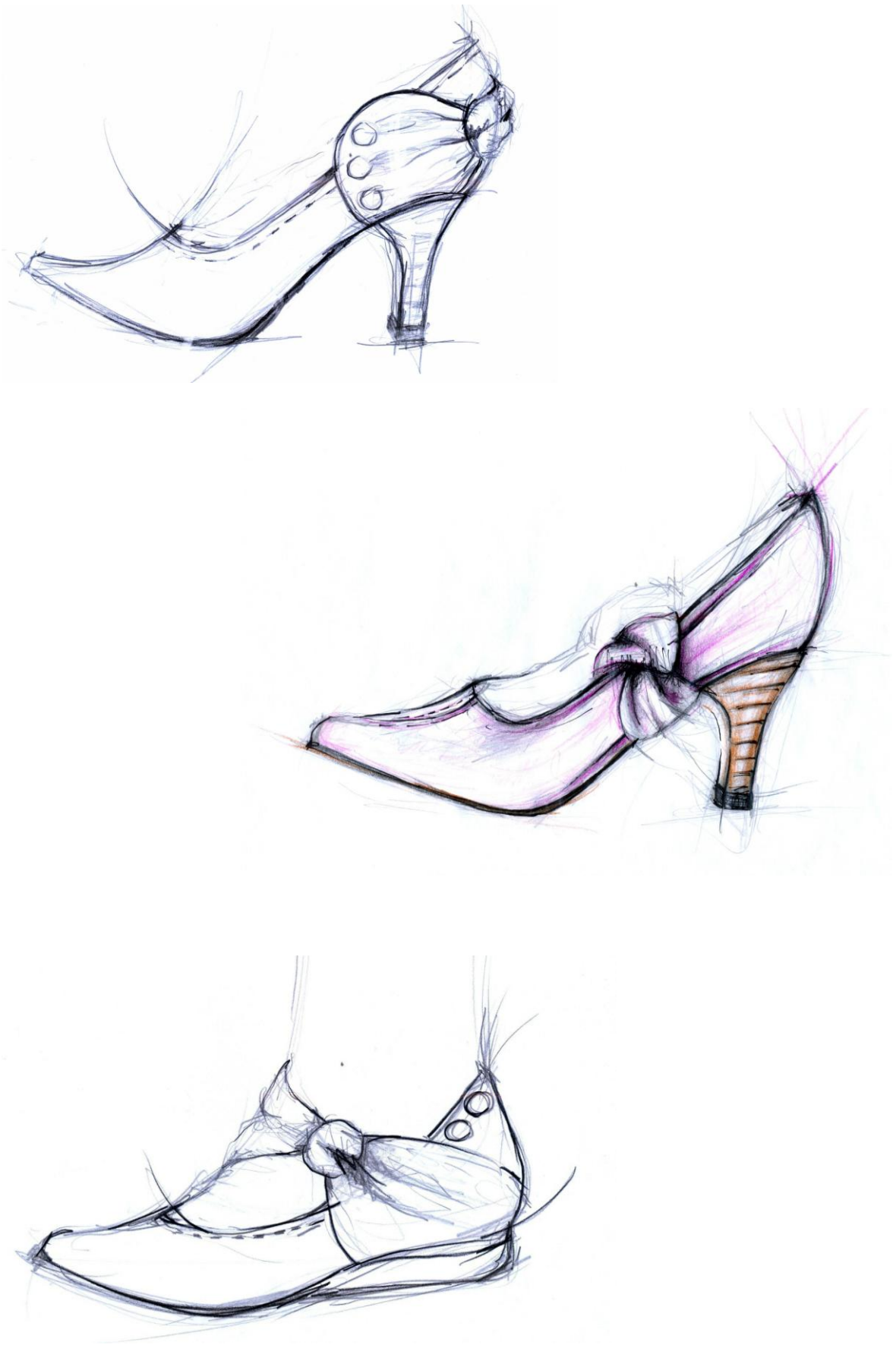
Každý jeden model je dizajnom, ale zároveň aj konštrukčným spracovaním, spracovaný tak, aby boli vhodné na sériovú výrobu. Modely majú svoju postupnosť práce a takisto technické popisy, ktoré sú priložené k diplomovej práci pri obhajobe.

Obr.:18. Inšpiračný zdroj

**VYBRANÉ SKICE A PRIEBEH NAVRHNUTÝCH
MODELOV**

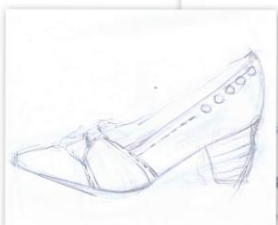
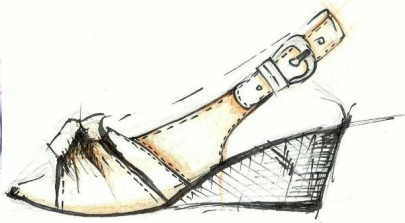
Obr.: 19. *Skice lodiček a baleríny*

Obr.: 20. *Skice čížiem*

Obr.: 21. *Skice konečných modelov*

ZHOTOVENÉ MODELÝ

Obr. 22. *Model - balerína*

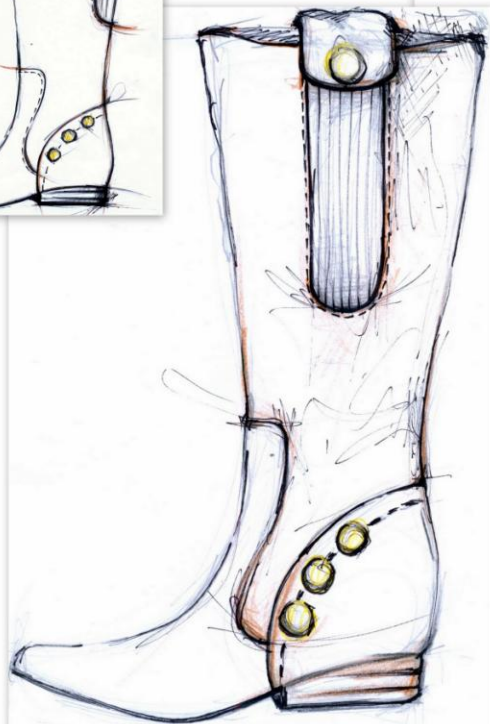
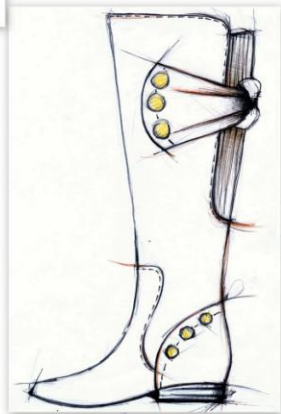
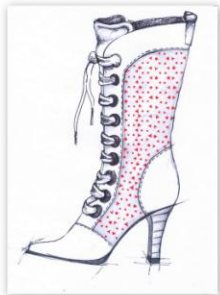
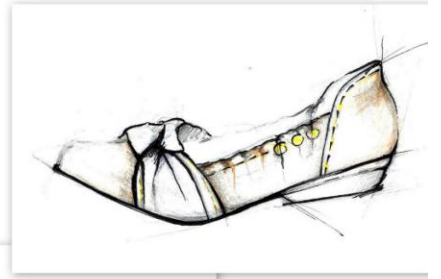
Obr. 23. *Model - čizma*

Obr.: 24. *Model – lodička*

Obr.: 25. *Model – sandála*

19 ZÁVER

Cieľom teoretickej časti diplomovej práce, bolo predstaviť históriu garbiarstva, výrobu a spracovanie koží a výroby obuvi v Bošanoch. Praktická časť sa zaoberá dizajnom navrhnutých modelov pre firmu Gabor spol. s. r. o.

Návrhy modelov prechádzali množstvom zmien a skúškami, až ku konečným návrhom, ktoré boli zrealizované.

Práca na tomto projekte bola pre mňa zaujímavá. Prešla som si celou výrobou obuvi, od vykrojenia dielcov až po napnutie zvršku.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

REŠKO, Alexander *Bošany Pozoruhodnosti*. Publikácia, 2006

BURIANEK, Ľudovít. LUKAČKA, Ján. *Osemstoročné Bošany*. Vlastivedne múzeum Topoľčany, 1983

RYBANSKÝ, Ján. JUDr. HORŇAK, Martin. IGAZ, Aladár. Ing. *120 rokov garbiarstva v Bošanoch*. Pre vnútornú potrebu Koželužne n.p., Bošany

LICHVÁR, Vladimír. Ing. *Rozvoj odvetví v rezorte ministerstva priemyslu SSR*.

Účelová publikácia Ministerstva priemyslu SSR. Bratislava, 1987

Socialistický dnešok (3.jún 1965) – Tribečské múzeum

BEDUŠ, Ladislav. *50 rokov výroby obuvi V ZDA PARTIZÁNSKE 1939-1989*.

Bratislava, 1989 pre štátny podnik Závody 29. Augusta Partizánske

REHEIS, Markus. *Journal*. Gabor časopis, 2009

<http://www.gabor.de>

<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10150778447-historie-cs/211452801400010/>

<http://www.bosany.sk/z-historie.phtml?id3=26365>

<http://survivor.sk/?p=119>

ZOZNAM OBRÁZKOV

Teoretická časť

- (1) Obr.: 1. Pohľad na Bošany a na renesančný opevnený kaštieľ, str. 14
- (2) Obr.: 2. Jeden z najstarších objektov továrne, str.15
- (3) Obr.: 3. Bošianski garbiari, str.16
- (4) Obr.: 4. Staré objekty garbiarne, str. 16
- (5) Obr.: 5. Pohľad na starý vodný mlyn na rieke Nitre v Malých Bošanoch, str. 18
- (6) Obr.: 6. Sklad surových koží, str. 18
- (7) Obr.: 7. Prví krájači z roku 1883, str.20
- (8) Obr.: 8. Nová závodná vlečka, str. 23
- (9) Obr.: 9. Pohľad na časť továrne z roku 1934, str. 26
- (10) Obr.: 10. Časť červenej kolónie
- (11) Obr.: 11. Slávnostné odhalenie sochy garbiara v roku 1957, str. 35
- (12) Obr.: 12. Kolekcia hovžích usní, str. 36
- (13) Obr.: 13. Striekanie hovžích usní, str. 37
- (14) Obr.: 14. Natieranie hovžích usní, str. 37
- (15) Obr.: 15. Učilište, str.40
- (16) Obr.: 16. Dychová hudba ZK ROH, str. 41

Praktická časť

- (17) Obr.: 17. Joachim Gabor s rodinou
- (18) Obr.: 18. Inšpiračný zdroj
- (19) Obr. 19. Skice lodičiek a baleríny
- (20) Obr. 20. Skice čižiem
- (21) Obr. 21. Skice konečných modelov
- (22) Obr. 22. Model – balerína
- (23) Obr.: 23. Model – čižma

(24) Obr.: 24. Model – lodička

(25) Obr.: 25. Model - sandála

ZOZNAM PRÍLOHY

- (1) CD nosič (digitalná verzia diplomovej práce)
- (2) Skice v priebehu navrhnutých modelov
- (3) Technické vypracované predpisy k modelom

